

Eesti valgepealise ja eesti tumedapealise lambatõu komponent- ja parandajatõugude jõudlusnäitajad ja nende kasutamise mõju eesti valgepealisele ja eesti tumedapealisele lambatõule

Vallo Seera

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liit

13. mai 2021

EESTI LAMBA- JA
KITSEKASVATAJATE LIIT

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Üldinfo

- 08.05.2021 seisuga on PRIA andmetel Eestis 64 762 lammast
- 01.01.2020 seisuga PRIA-s EV ja ET loomi on järgnevalt:

<i>Eesti valgepealist tõugu lambad</i>	<i>Alla aasta vanused</i>	<i>Üle aasta vanused</i>	<i>Kokku</i>
Uted	1633	8231	9864
Jäärad	337	438	775
Kokku	1970	8669	10639

<i>Eesti tumedapealist tõugu lambad</i>	<i>Alla aasta vanused</i>	<i>Üle aasta vanused</i>	<i>Kokku</i>
Uted/utt-talled	1373	7671	9044
Jäärad	632	472	1104
Kokku	2005	8143	10148

EV eesti valgepealine lambatõug

Pilt: P. Piirsalu

EESTI LAMBA- JA
KITSEKASVATAJATE LIIT

EV- eesti valgepealine lambatõug

- Eesti valgepealist lambatõugu (EV) on aretatud alates 1926. aastast ja tunnustati iseseisva tõuna 1958. aastal.
- Tegemist on hübriidtõuga, mille aretamiseks on algselt kasutatud kohalikke valgepealisi maalambaid, keda on ristatud liha- ja villaomaduste parendamiseks sisse toodud tõugudega (ševiot, soome maalammas, ildefrans, teksel, dorset, norra valgepealine lammas ehk varasemalt daala).

EV peale iseseisvumist

- Eesti valgepealise lambatõu parandajatõugudeks on viimati olnud: teksel, dorset ning norra valge (varemalt daala) lambatõug. Nõukogude ajal kasutati eesti valgepealise lambatõu parandajana ildefrans tõugu lammast, et parandada liha- ja villomadusi.
- Alates 1993 on imporditud parandajana norra valge, dorseti ja texeli tõugu lambaid eesmärgiga parandada EV lihajõudlust.

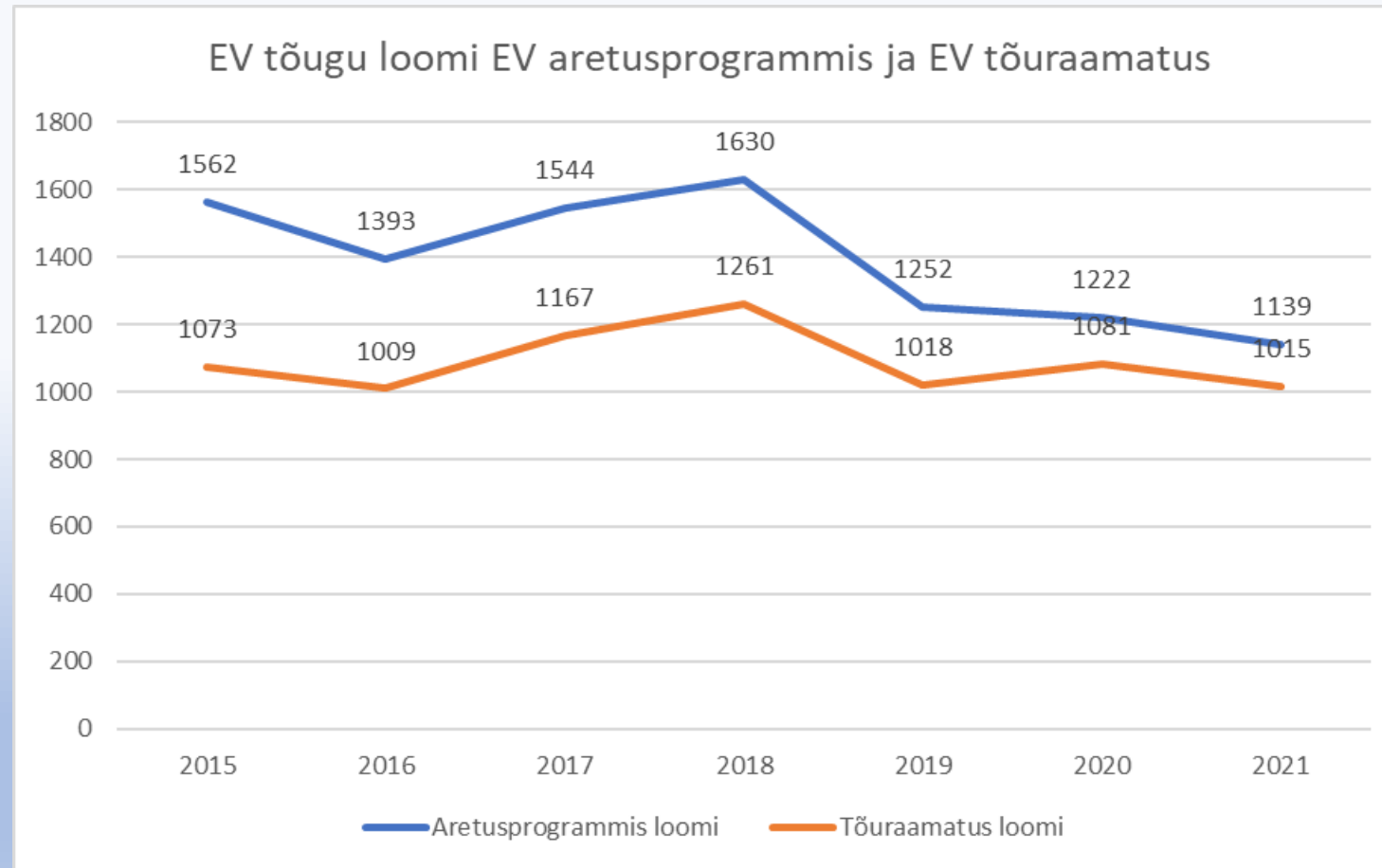
EESTI LAMBA- JA
KITSEKASVATAJATE LIIT

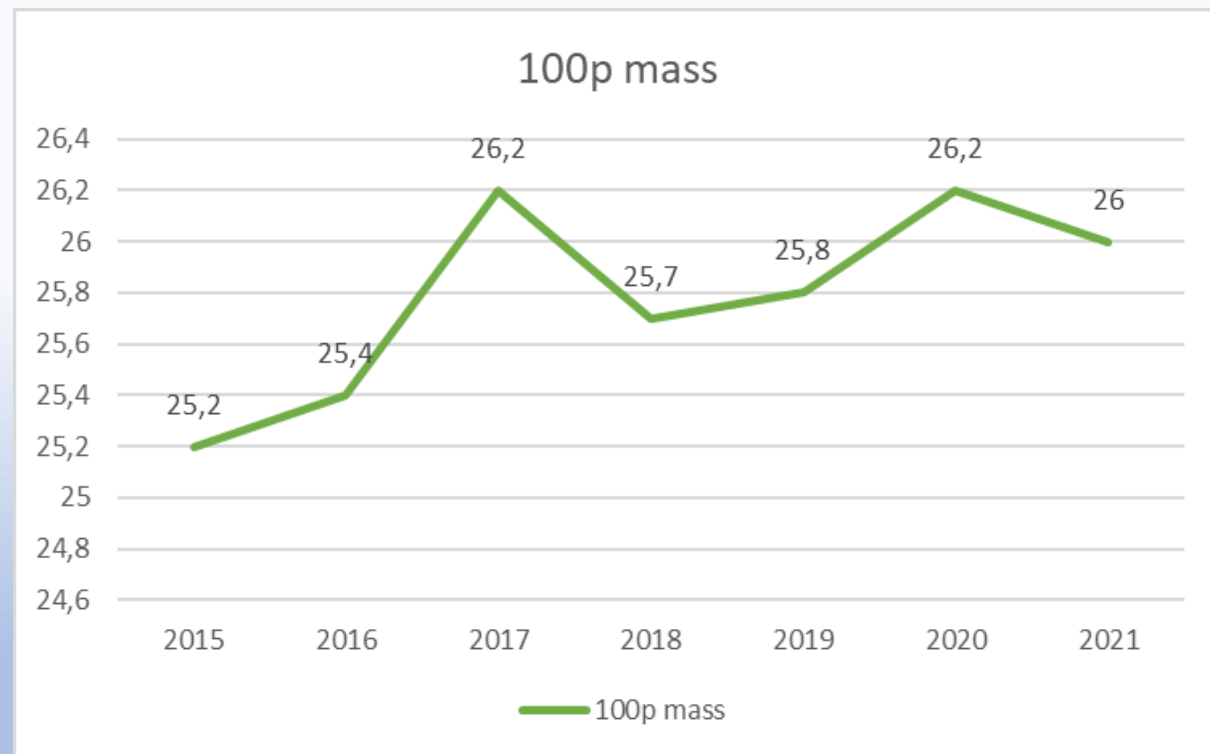
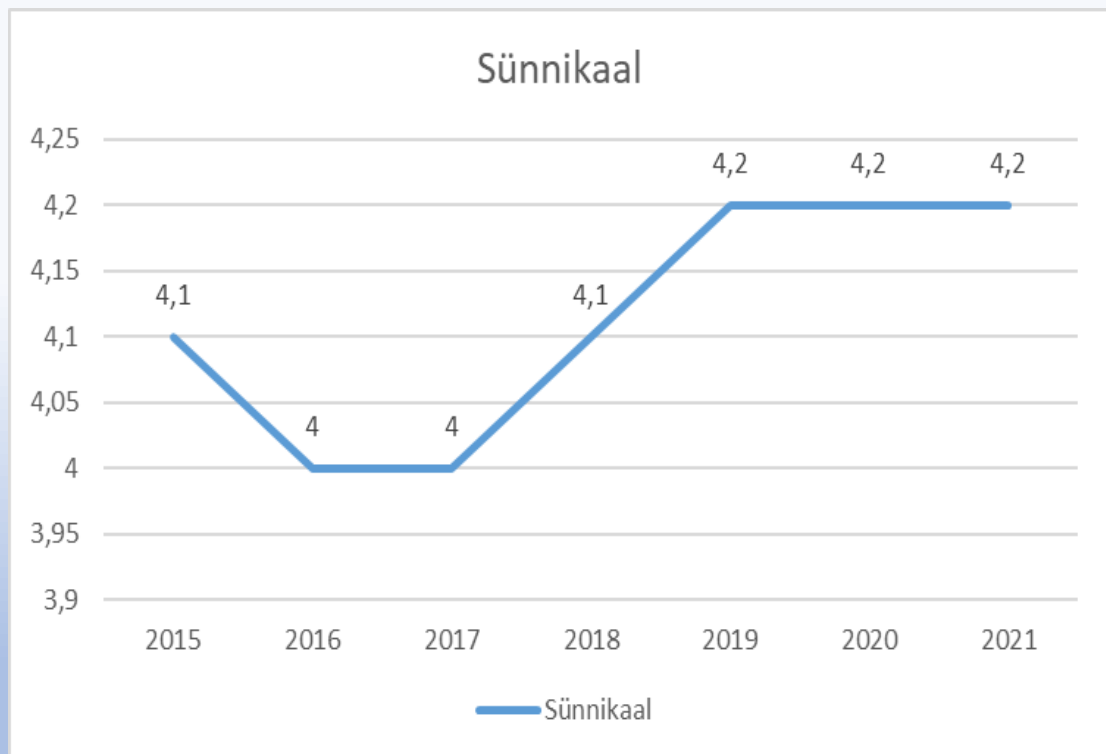
EV komponenttõugude kasutamise eesmärgid aretusprogrammis 2015-2021

- Tekselit kasutatakse tavaliselt lõppjäärana, kuna pärandab F1 põlvkonna järglastele väga hea lihakeha kvaliteedi. Täiskasvanud lammaste villak on valge, pea kaetud valgete ohevillakarvadega, ninaots must. Uttede viljakus on 1,5–2,1 talle poeginud ute kohta.
- Dorseti uted on väga heade emaomadustega ja suure piimakusega. Nad on pika kere ja hea lihastikuga ning annavad talledele edasi häid lihavorme. Uttede viljakus on 1,67 talle poeginud ute kohta.
- Norra valget lammast iseloomustab kõrge viljakus ning head emaomadused. Kasvukiirus on rahuldav. Uttede viljakus on 1,8–2,0 talle poeginud ute kohta.

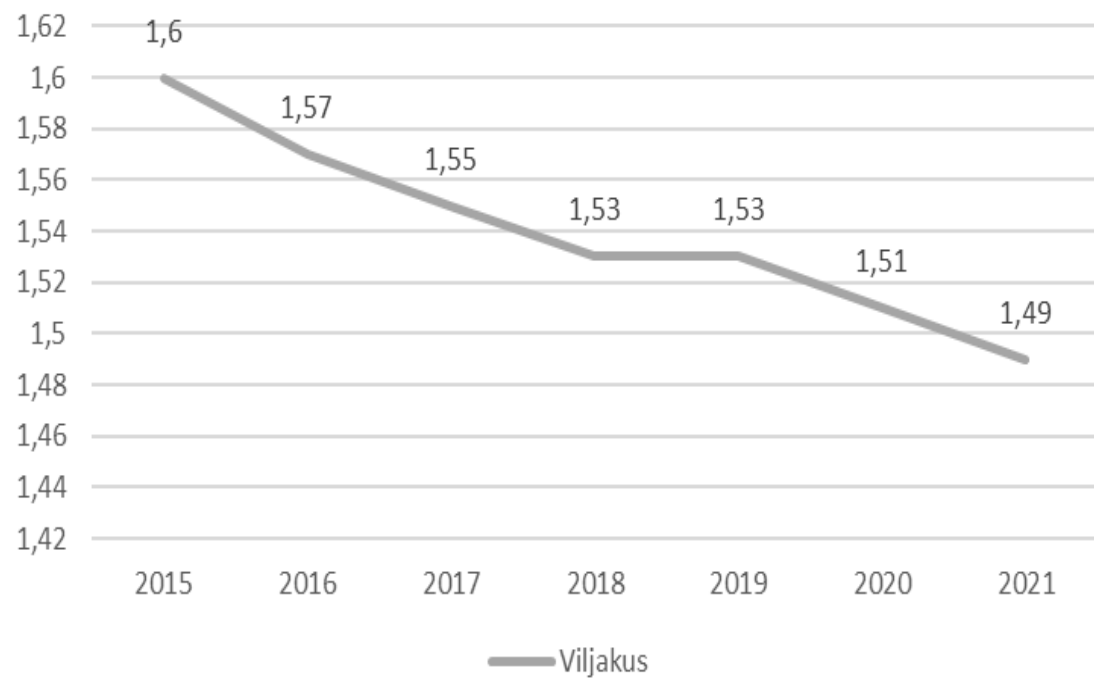

EV aretusnäitajad 2015-2021

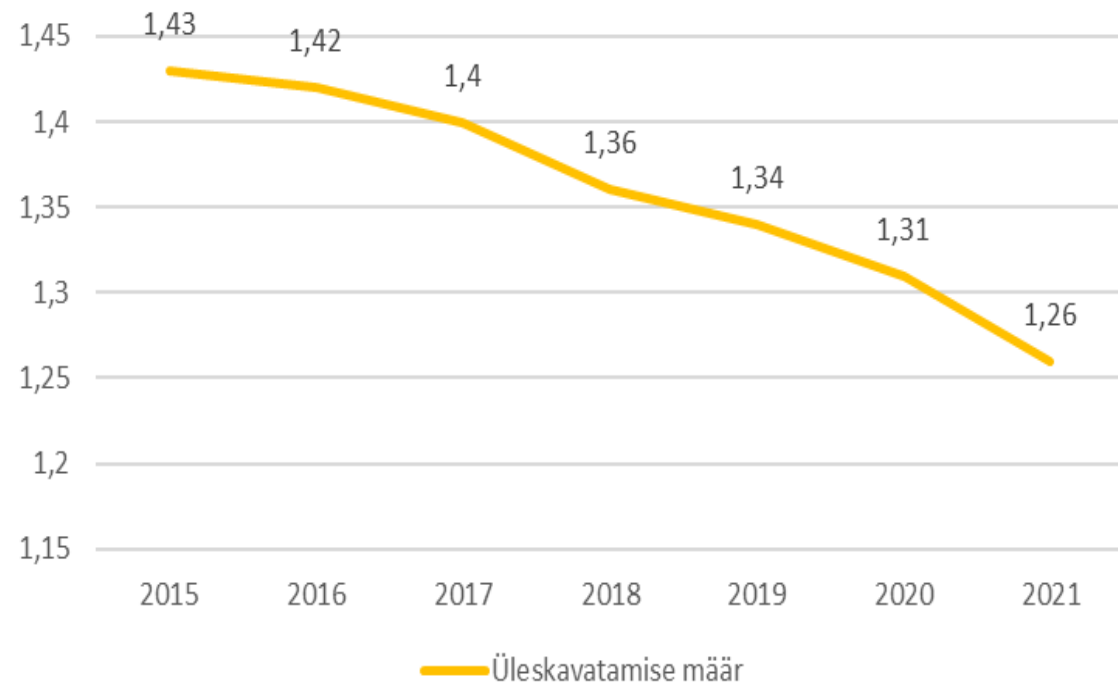

Viljakus

Üleskavatamise määr

EV lambatõu taastamisosa aretusprogrammis 2021-2026

- Eesmärk: eesti valgepealise lambatõu taastamine, mis on vajalik selleks, et tagada eesti valgepealise lambatõu jaoks piisava arvu sobivate sugujäärade saamine. Eesti valgepealise lamba populatsioon ei oma praegusel hetkel piisavat geneetilist mitmekesisust, et tagada EV karjades piisava koguse puhtatõuliste jäärade saadavust.

EESTI LAMBA- JA
KITSEKASVATAJATE LIIT

EV taastamisosa eesmärgid

1. Aretada EV tõustandardile vastavaid jääraliine komponenttõugudega ristamise teel.
2. Aretuse teel saavutada tulemus, et EV lambatõu taastamise käigus ühtlustub lambatõug tõustandardile vastavamaks. Oma välimikult on EV lambatõug erinevate ristamiste käigus parandajatõugudega eemaldunud 1958. aastal kinnitatud tõustandardist.
3. Luua tõu taastamisega fikseeritud tuumikkarjad saamaks puhtatõulisi EV jäärasid.
4. Tagada suguloomade valikul EV tõuomaste omaduste edasikandumine.

Aretuse eesmärgid

- head emaomadused: iseloom, piimakus
- tallede kiire kasv
- keskmine 100-päeva mass utt-talledel 29 kg
- keskmine 100-päeva mass jäärtalledel 33 kg
- kerge poegimine, s.t ei vaja poegimisabi
- viljakus keskmiselt 1,8 talle ute kohta
- tõule iseloomulik ja terve välimik

EV taastamisesõssa toodavad lambatõud

Ildefransi tõuomadused:

- Ildefrans on maailmas tuntud kui suurepärase lihavormidega ja samas ka väga heade emaomadustega lambatõug.
- Uttedel on kerged poegimised ja nad on pikaealised sigijad. Nad on asesoonsed indlejad, mis tähendab, et uted on võimelised viljastuma aastaringelt.
- See on lambatõug, kes saab hakkama väga erinevate keskkondade ja pidamistingimustega.
- Ildefrans on maailma kõige rangema geneetilise valikuga lihatõug.
- Rekord tallede arvu osas on 11 aasta kohta 29 talle, mis teeb selle ute viljakuseks ca 2,6.
- 100 päeva mass on 34-41 kg.

Pilt: <https://learnnaturalfarming.com/ile-de-france-sheep-characteristics/>

EV taastamisesõssa toodavad lambatõud

Ševiot tõuomadused:

- Ta on laia, pika ja sügava kerega lammas.
- Nende pea ja jalad on villavabad ja nad on sarvitud.
- Nad on tugevad vastupidavad loomad, kes saavad hakkama ka keerulistes oludes.
- Ševiot talled on väga elujõulised ja keskmise kasvukiirusega.
- Ševiot uted on väga head emad ja neil on väga hea piimakus.
- Erinevad aretusorganisatsioonid UK-s on kirjeldanud, et ševiot uted on võrreldes enamike teiste tõugudega pikemaalisemad sigijad. Intensiivses tootmises olnud uted müüakse 5 aastasena ja peale seda on nad suutelised poegima veel 2-3 aastal.
- Eestis olevate ševiot uttede keskmine viljakus on 1,72 talle ute kohta.
- Jäärad kaaluvad 100-120 kg, uted 55-80 kg.

Pilt: <https://www.nc-cheviot.co.uk/the-society/the-breed>

EV taastamisosas kasutatavad lambatõud

- Eesti valgepealine
- Ševiot
- Norra valge
- Teksel
- Ildefrans

EESTI LAMBA- JA
KITSEKASVATAJATE LIIT

ET- eesti tumedapealine lambatõug

- Pilt: P. Piirsalu

EESTI LAMBA- JA
KITSEKASVATAJATE LIIT

ET- eesti tumedapealine lambatõug

- Eesti tumedapealist (ET) lambatõugu on aretatud alates 1926. aastast ja tunnustati iseseisva tõuna 1958. aastal.
- Tegemist on hübriidtõuga, mille aretamiseks on algselt kasutatud kohalikke maalambaid, keda on ristatud nende omaduste parendamiseks sisse toodud tõugudega (suffolk, oksforddaun, šropšir, saksa mustapealine, läti tumedapealine).
- Eesti tumedapealine lammas on varavalmiv, heade lihaomadustega lihavillalambatõug. Eesti tumedapealiste lammaste pea ja jalad võivad olla kaetud villaga või tumedate ohevillkarvadega.

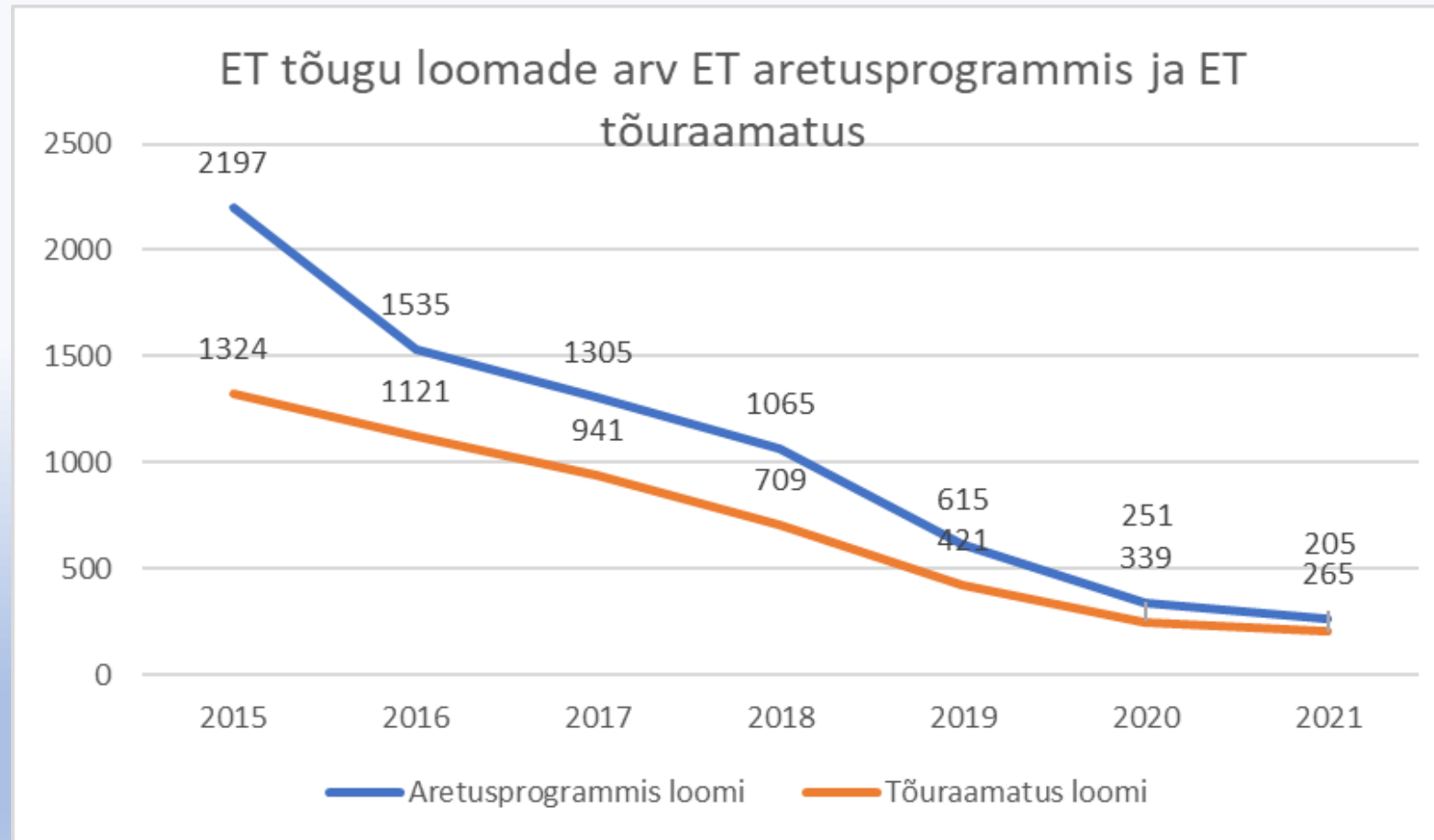

ET komponenttõugude kasutamise eesmärgid aretusprogrammis 2015-2021

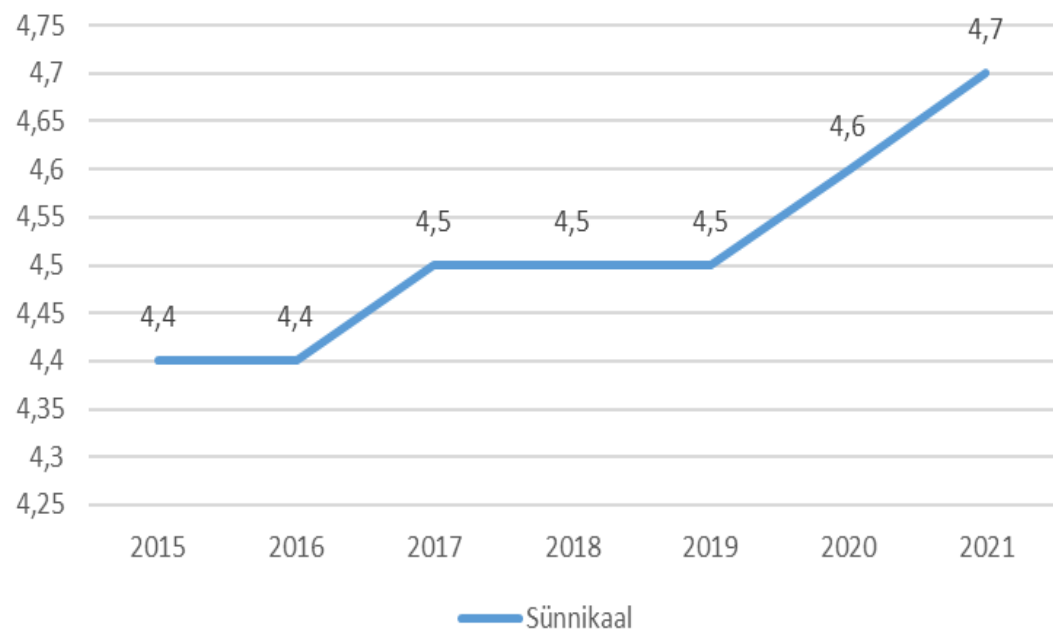
- Suffolk on lihatõugu lammas, pärineb Inglismaalt. Kasutatakse lõppjääradena. Suffolki lambad on suured, heade lihavormidega ja taluvad hästi madalamaid temperatuure. Täiskasvanud lamba villak on valge, pea ja jalad on kaetud tumedate ohevillakarvadega. Uttede viljakus on 1,71 talle poeginud ute kohta.
- Oksforddaun on lihatõugu lammas, pärineb Inglismaalt. Oksforddauni tõugu lambad on suured, heade lihavormide ning hea kasvukiirusega. Tõug sobib kasvatamiseks ka niisketes ja külmades oludes. Täiskasvanud lamba villak on valge, pea ja jalad on kaetud villa ning tumedate ohevillakarvadega. Uttede viljakus on 1,39 talle poeginud ute kohta.
- Saksa mustapealine lammas on varavalmiv, heade lihaomadustega liha-villalambatõug. Täiskasvanud lamba villak on valge, pea ja jalad on kaetud tumedate ohevillakarvadega. Uttede viljakus ca 2,0.
- Läti tumedapealise lambatõu aretamist alustati 20. sajandi keskpaigas, kui kohalikku lammast ristati šropširi ja oksforddauni tõugu lammastega. Kaasaegne aretus kulgeb ematõu aretamise suunas. Uttede viljakus on 1,7 talle poeginud ute kohta ja tallede keskmine sünnikaal 4,3 kg.

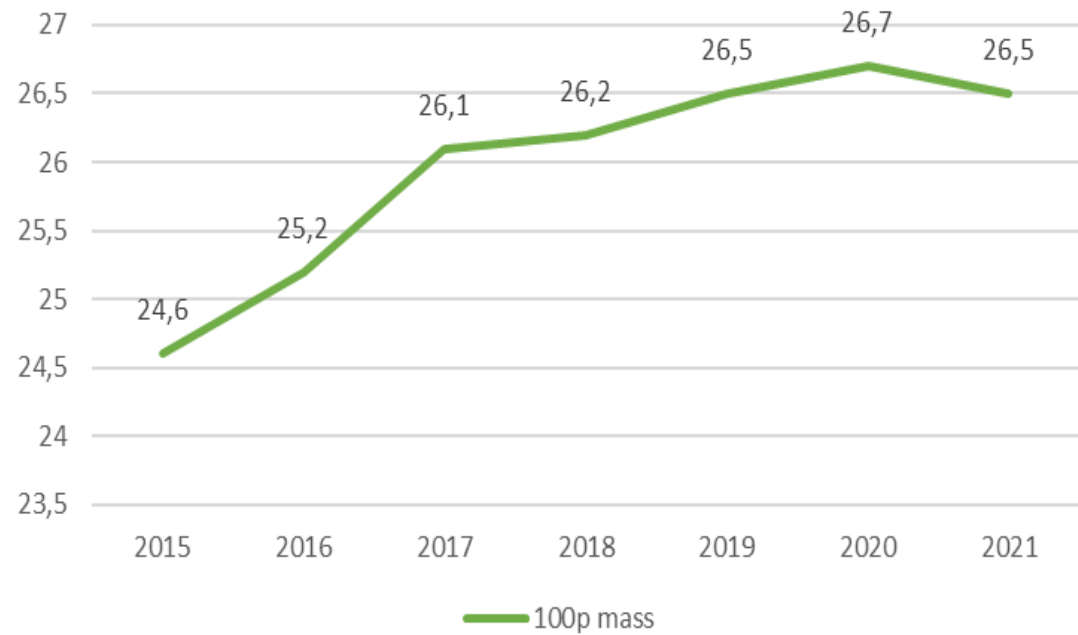
ET aretusnäitajad 2015-2021

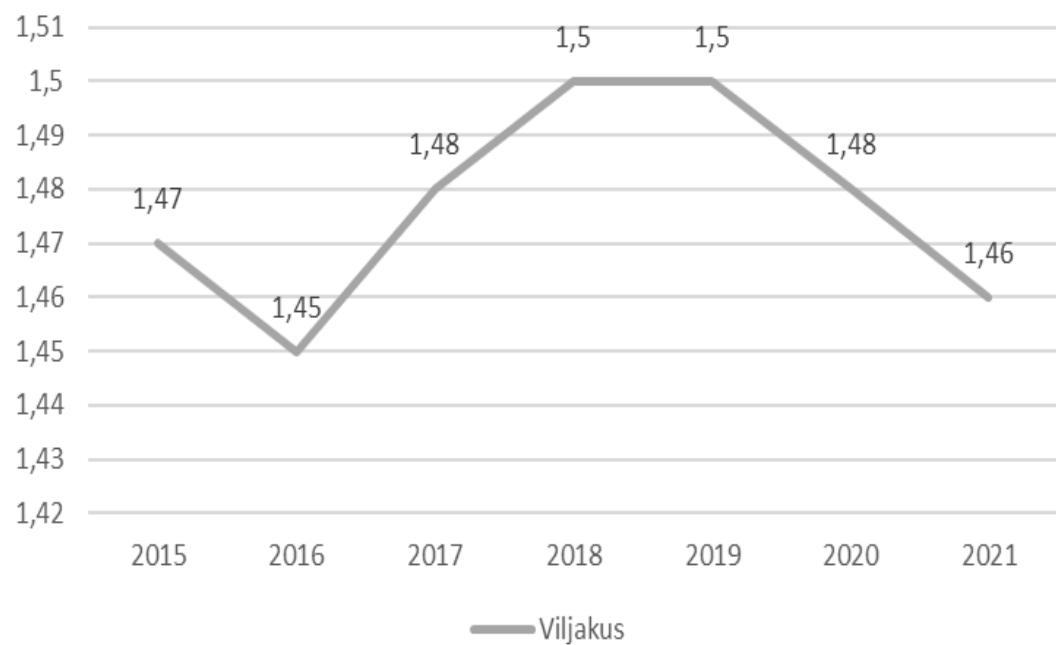
Sünnikaal

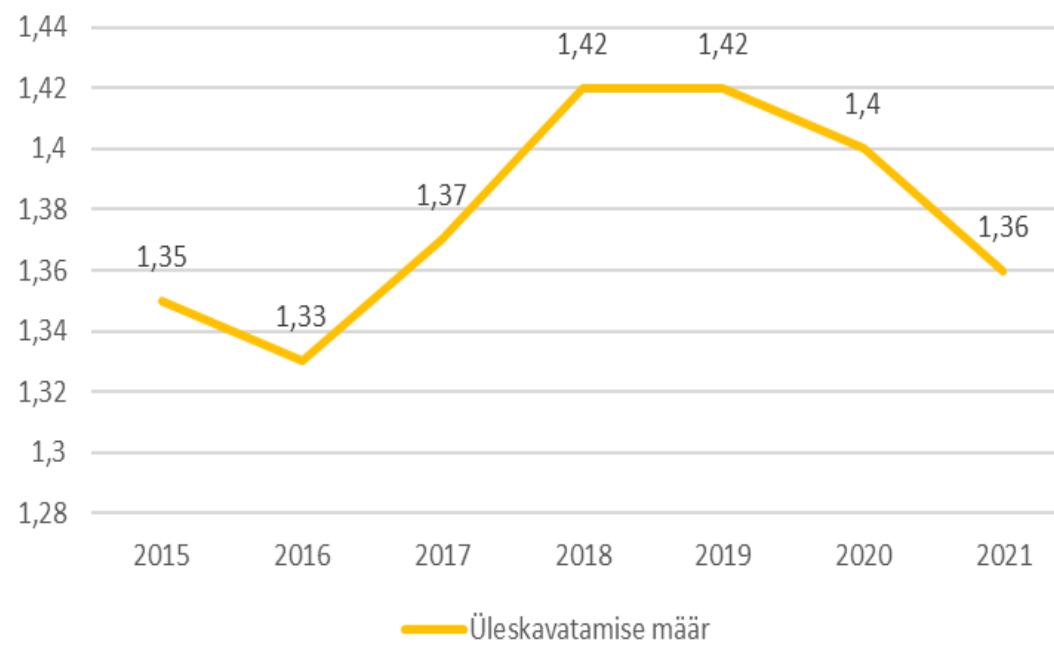
100p mass

Viljakus

Üleskavatamise määr

ET lambatõu taastamisosa aretusprogrammis 2021-2026

Eesmärk on eesti tumedapealise lambatõu taastamine, mis on vajalik selleks, et tagada eesti tumedapealise lambatõu jaoks piisava arvu sobivate sugujäärade saamine. Eesti tumedapealise lamba populatsioon ei oma praegusel hetkel piisavat geneetilist mitmekesisust, et tagada ET karjades piisava koguse puhtatõuliste jäärade saadavust.

EESTI LAMBA- JA
KITSEKASVATAJATE LIIT

ET taastamisosa eesmärgid

1. Aretada ET tõustandardile vastavaid jääraliine komponenttõugudega ristamise teel.
2. Aretuse teel saavutada tulemus, et ET lambatõu taastamise käigus ühtlustub lambatõug tõustandardile vastavamaks.
3. Luua tõu taastamisega fikseeritud tuumikkarjad saamaks puhtatõulisi ET jäärasid.
4. Tagada suguloomade valikul ET tõuomaste omaduste edasikandumine.

Aretuse eesmärgid

- lammaste tallelihajõudluse suurendamine
- lammaste aretamine kohalikku suur- ja intensiivtootmisesse sobivas suunas
- vastupidavuse ja emaomaduste parandamine
- lammaste aretamine mahetootmisele sobivas suunas
- tootmisfarmide, sealhulgas suuremate farmide, varustamine kohalikesse oludesse sobivate jäärade ja põhikarja täiendusega
- põhjendatud aretussuundade toetamine ja eesti tumedapealise lambatõu edasiarendamine tuginedes senisele tumedapealise tõu aretuskogemusele Eestis
- keskmine 100-päeva mass utt-talledel 27 kg
- keskmine 100-päeva mass jäärtalledel 32 kg
- kerge poegimine, s.t ei vaja poegimisabi
- viljakus keskmiselt 1,6 talle ute kohta
- tõule iseloomulik ja terve välimik

EESTI LAMBA- JA
KITSEKASVATAJATE LIIT

ET taastamisesõssa toodavad lambatõud

Šropširi tõuomadused:

- Neid kasvatatakse kolmel põhjusel: liha, vill ja puuistanduste hooldus.
- Jäärad on robustsed ja varavalmivad. Nad on head jäärad ristamiseks.
- Uted on väga suurepärase emad, pikaeelised sigijad, neil on hea piimakus ja nad suudavad kergesti mitmikuid üles kasvatada. Talled on elujõulised, kiire kasvuga ja annavad häid lihakehasid.
- Uttede viljakus 1,6 ja rohkem.
- Geneetiliselt on nad väga vähe vastuvõtlikud skreipile, sest neil puudub „V” alleel, mis määrab vastuvõtlikkust skreipile.
- Täiskasvanud loomad kaaluvad 80-120 kg.

Pilt: <https://www.shropshire-sheep.co.uk/breed-description/>

ET taastamisosas toodavad lambatõud

- **Oksforddaun** on oma kaalult üks suuremaid Briti lambatõuge.
- Nad on varavalmivad ja hea lihakvaliteediga. Tugeva luustiku ja lihastikuga. Samuti on neil hea vill.
- Uted on rahulikud ja head emad. Võrdlemisi kergete poegimistega (uttede suure keha tõttu). Uttede viljakus 1,76.
- Oksforddaun sobib kasvatamiseks igasugustes kliimatilistes tingimustes.
- Tallede 8-nädala kaalud üksiktallede puhul jäärtaladel ca 26,3 kg ja uttedel 24,5 g ning kaksikute puhul jäärtaladel 20,0 kg ja uttedel 18,6 kg.
- Täiskasvanud loomade keskmine kaal 100 kg.

Pilt: <https://www.oxforddownsheep.org.uk/purebred>

ET taastamisosas kasutatavad lambatõud

ET taastamisprogrammis olevaid emasloomi võib paaritada komponenttõust (SRO) või parandajatõust (SUF, OXF, GER, LAT) pärit isasloomaga, nende järglast võib paaritada tõuomaduste parandamiseks parandajatõu või komponenttõu jääraga.

EESTI LAMBA- JA
KITSEKASVATAJATE LIIT

Täna kuulamast!

EESTI LAMBA- JA
KITSEKASVATAJATE LIIT